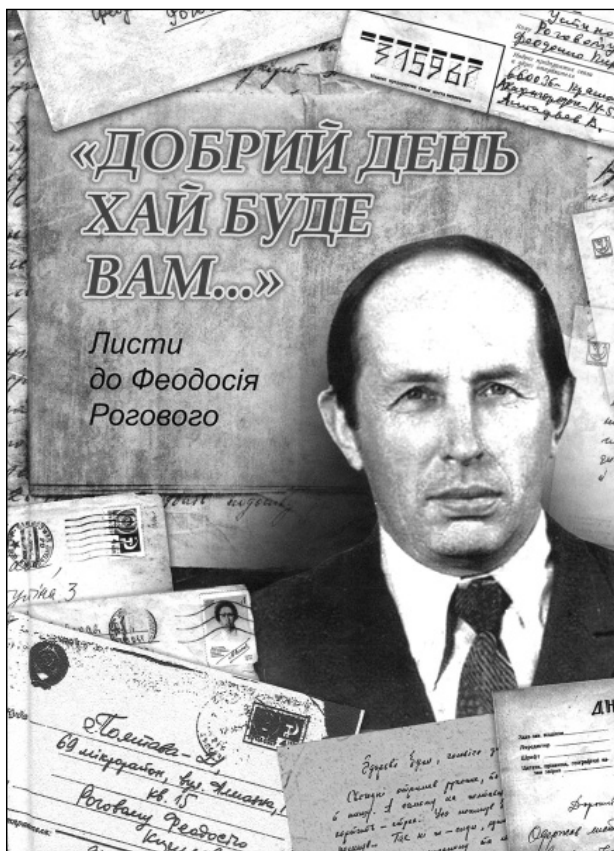

Павло Стороженко

«...ЯК КЛАСИКИ ТУЛИЛИСЯ ОДИН ДО ОДНОГО ЛИСТАМИ...»

Рецензія на книгу: «Добрий день хай буде Вам...». Листи до Феодосія Рогового.
Статті, рецензії, примітки / упоряд. Ю. Роговий. – Полтава :
Дивосвіт, 2016. – 420 с.

Ц е рядок із листа луганського (на час написання – ворошиловградського) поета і літератора М. Д. Малахути до нашого земляка, автора відомого роману «Свято останнього млива» Феодосія Рогового. Лист датований 4 липня 1989 року. М. Д. Малахута, власне, адресує свого товариша по перу до досвіду попередніх поколінь письменників, які жваво листувалися, підтримуючи один одного в дні душевної розпуки, висловлюючи

враження від подій у культурному житті, ділячись творчими задумами... Справді, якщо зазирнути в зібрання творів письменників XIX–XX сс., то неважко помітити, наскільки значну частку в них становить епістолярний доробок.

Нині епістолярний жанр під тиском новітніх інформаційних технологій поступово відходить у минулину. Класик ти чи не класик, а все ж незрівнянно легше (та й оперативніше) зателефонувати

колезі по стільниковому, поговорити з ним у Skype чи надіслати SMS-ку, аніж сідати до письмового столу і докладно описувати враження, почуття, події... Разом із тим листування, епістолярний жанр приносить із собою атмосферу тогочасності, перекидає понятійно зримий місточок у минуле, зв'язує його із сьогоденням особистісно-історичними узами. Тривкими, зафіксованими на папері.

Епістолярний жанр має свій неповторний аромат. І «Добрий день хай буде вам». Листи до Феодосія Рогового», можливо, його останні флюїди за нашого життя. Нині листів майже не пишуть. І навряд чи письменники епістолярно заморочуватимуться в майбутньому. Бо людина – як вода: шукає легше, зручніше русло.

Феодосієві Роговому писали відомі письменники, літературознавці й журналісти: Олександр Твардовський, Петро Ротач, Борис Олійник, Іван Бокий, брати Григорій, Григорій і Федір Тютюнники, Михайло Булах, Михайло Шевченко, Михайло Казидуб, Яків Шутько, Тарас Нікітін, Леонід Первомайський, югославський поет Мілан Ніколіч, Віктор Астаф'єв, Григорій Клочек та інші. Я не став шикувати ці імена за алфавітним порядком, а подав приблизно так, як вони розміщені в рукописі – за часом надходження до адресата. Уже сам перелік представників різних національних літератур привертає увагу і викликає цікавість у підготовленого читача.

Звичайно, листи різняться за обсягом й інформативно-сисловою насиченістю. Деякі з них мають видавничо-технологічний характер. Але це теж має певну пізнавальну цінність – знайомить читача з тогочасною організацією видавничої справи, розкриває, через які «тернії» доводилося інколи продиратися талановитим авторам, щоб надрукувати свою книжку, так би мовити, «дійти до читача».

Особливе значення мають ті рядки, які характеризують загальну обстановку, моральну атмосферу помпезної «епохи» застою. Приміром, із листа Г. М. Тютюнника від 27 січня 1971 року: «Прикро <...>, що в літературі така похмура й сіра атмосфера. Що ж буде далі?». Або з листа від 16 листопада 1972 року, де він розповідає про ювілей офіційно «піднесеного» поета: «Деградовані промови деградованих людей, страм і злість...»

А тих, хто всім своїм творчим еством не терпів лицемірства і лакузтва, силою допитливого розуму пробивався до правди життя, ждало казенно організоване замовчування (заборона на друкування), а то й негласне розпорядження – «На роботу не брати. Будь-яку!». Опальний поет Михайло Булах не без гіркої іронії пише: «Живу – як король. Наш доблесний райком доповів усім, щоб мене ніде в районі не приймали на роботу. Отак танцюється го-пак! Оббив пороги всіх інстанцій, і скрізь кажуть: „Ні”» (лист від 6 січня 1971 року).

Але ті, хто писав у прокладеному панівною партією руслі соцреалізму, почувалися цілком достойно й благополучно. Незалежно від прихильності читачів.

«Не знаю, не збагну, як можна повернути душу, як рука підіймається писати про ніщо? Як можна вмотивувати це психологічно? Ну, графмани – це зрозуміло. Ці завжди писали, аби писати. А то ж і люди з іскрою божою покотилися з гори, як гнилиці з груші, що росте на косогір'ї. Словесний потоп! Нижуть, плетуть, клепають, шишають ковдру зі старих клаптиків, а собі купують машини, хати, заводять поточні рахунки...

Оце й називається гниттям!

Отже, роблю собі висновок, ота московська постанова про «вимогливість» критики була спрямована проти хорошої літератури, зокрема і найдужче на Україні, вона звела проти неї греблю, прорила для спекулянтів обвідний канал, і туди пішов увесь бруд біялітературний. Отакий жах трапився. Запопадливі українці і тут показали своє рило, та ще ж, Господи, сунуть його, брудне, і поза межі республіки...

Чому це робиться лише на Україні милій? – питаюся я. А відповідь проста: треба, щоб українці самі відвернулися від своєї літератури (і від слова, між іншим), бо хто ж читатиме, хто гребтиметься у смітті? А тим часом ось вам прекрасний Шукшин, Распутін, Астаф'єв, Биков, „отчаянно смелый” „Дом на набережной” і т. д. і т. п. Читайте! Учїться! Но не смейте! Тепер дивїться самі, хто ми і що таке ви!! Розумно і підступно». Таким бачить і розуміє літературний процес та його офіційну спонукальну машинерію Г. М. Тютюнник (лист від 1 січня 1978 року).

У листовних співбесідників Ф. Рогового багато цікавих спостережень, небанальних роздумів, громадянської сміливості (особливо з огляду на тогочасні політичні обставини). Привертає увагу висновок полтавського літературознавця Петра Ротача (лист від 27 листопада 1977 року): «...Вважаю, що ваша дружба, єдність не випадкова, що Тютюнники і ти з ними складаєте певну групу, як би те сказати, художньо-стильову, що визріла на етнічній (полтавській) основі. Це потребує спеціального аналізу і, можливо, його – колись, не те-

пер – хтось зробить, але єдність ця, на мій погляд, безсумнівна».

Проте «Листи до Феодосія Рогового» – видання, поза сумнівом, цінне не тільки для ентузіастів літературного краєзнавства. Його значення ширше за регіональні межі, бо в багатьох випадках у листах ідеться про загальносоюзний (колишнього СРСР) і загальноукраїнський літературний процес.

Приміром, із «Листів...» можна побіжно довідатися, хто ж першим із письменників повернувся до теми затоплення сіл, обжитої людьми землі-прабатьківщини – водами «рукотворних» морів? Ерудованому читачеві зразу спаде на думку чудова повість Валентина Распутіна «Прощание с Матерой». Але якщо поставити додаткові запитання: коли книжка написана, а коли видана? – то пріоритет Валентина Распутіна таким однозначним не буде.

«...Думаю, що вам будуть закидати наслідкування Распутіна з його „Прощание с Матерой”. Але ж його повість ще була в пелюшках, коли Ваша штука воістину ходила в материнському одязі» (поет Михайло Казидуб в листі від 11 червня 1982 року).

На цьому докладно зупинився літературний критик Г. Д. Клочек. У листі до Ф. Рогового від 15 травня 1988 року він цитує відповідний пасаж зі своєї доповіді на спільному засіданні секції критиків, яке відбулося в Києві: «Про <...> роман «Свято останнього млива» вже говорилось чимало, але, в основному, принагідно – мовляв, у нас був твір, який підняв проблему затоплення рукотворними морями земель набагато раніше, ніж це зробив В. Распутін у своїй знаменитій „Матері”. Тільки ось вийшов із запізненням набагато років. (Від часу написання роману до його виходу в світ минуло майже 10 років. – П. С.). Та все ж такої констатації, очевидно, замало. Нам би краще було усвідомити, що „Свято останнього млива” поряд із прозою Гр. Тютюнника є чи найвидатнішим художнім явищем в нашій прозі останніх десятиліть. Те, що нікому не відомий вчитель з Глобинського району Полтавської області ще на початку 70-х років писав роман, у якому всупереч малодумному, короткозорому ентузіазму героїчних покорителів природи проголосив заклик протверезіти, подумати над тим, що ми втрачаємо <...> і що ж залишаємо нашим нащадкам, засвідчує, що той вчитель був обдарований буквально геніальною інтуїцією, а значить, і видатним художнім талантом».

Листи охоплюють досить значний період – із 1956-го по 1992-й рік. Із них, а особливо з редакційних рецензій, які теж наведені в книзі, помітно, як змінюється тональність критики: від пристосованськи-кон'юнктурної, виписаної в душі піднаглядного «соцреалізму», до дедалі фахової, об'єктивної, а то й відверто хвалебної щодо автора, який став лауреатом Шевченківської премії. Не

утримаюся зазначити: інколи хвала і хула виходили з-під одного й того ж пера.

Із листів видно, які непрості стосунки склалися часом між кореспондентами Феодосія Рогового – літераторами, котрі йому писали. Їхня палітра охоплює широкий спектр почуттів: від дружньо-доброзичливих до підозріливості, а то й зневаги. І це теж викликає цікавість. Хоч, мабуть, і міщанського штибу.

«Листи до Феодосія Рогового», будучи цілком самостійним і самодостатнім виданням в епістолярному жанрі, усе ж наводять на думку про основний твір Ф. Рогового – роман «Свято останнього млива». Написаний, із погляду куцою людського життя, досить давненько, він убрав у себе звичаєву і мовну своєрідність селянського Подніпров'я і тепер, як велика козацька чайка, потихеньку поринає у примерк минувшини – без жодної надії на те,

що вирине з минулого знову і ми, спрагли нащадки, зможемо хоч би доторкнутися до цього народного скарбу.

Утім, зможемо – якщо читатимемо книжки Феодосія Рогового. Як зазначав один великий німець: «Класиків треба не тільки почитати, а й почитувати».

Таке читання додало б нам опірності проти глобалізації, «суржикізації», примітивізації, власне, – деградації. Бо це культура. Доброго народного «розливу».

Книга «Добрий день хай буде вам» може стати в нагоді всім учителям української літератури, чия професійна допитливість сягає за межі шкільної програми. Безумовно, вона була б добрим надбанням для кафедр української мови та літератури наших вишів.

Галина Білик

НЕЗРАДЛИВА МУЗА ВОЛОДИМИРА МИРНОГО

Рецензія на поетичну збірку: **Мирний В. С. Катарсис : поезії / Володимир Мирний. – Полтава : Дивосвіт, 2017. – 76 с.**

Володимир Мирний (1935) – чи не найбільший мрійник у сучасній літературі Полтавщини. Навіть щедро посріблений роками, він дитинно чистий у творчості, з позицією максималіста, який розмірковує про життя за найвищими стандартами ідеального. Утім особливо віддані митцеві читачі, а таких у нього немало, давно розпізнали в далеко не наївному «сивочолому юнакові» пильно наведеного до реальності філософа, якому у творчому пошуку відкрилася істина – така ж проста, як і весь світ для тих, хто вміє бачити сутність речей. І поезія, і проза письменника несуть залюбленим у його слово глибоко вивірені ідейні постулати – вбрані в образно-поетичну форму уроки духовності, крупини життєвого досвіду й інтелектуального пізнання майстра пера.

Нова книга «Катарсис» – із цієї ж високої (скажати б, класичної, універсумної, божественно-олімпійської, натхненної музою) стильової парадигми, що засвідчує вже перший її вірш:

Як хочеться мені в усьому чистоти –
У помислах, в ділах, у слові і в усмішках,
Щоб в небеса рости, щоб серцем процвісти!
Хоч я, братове, й сам, їй-Богу, не безгрішний.

Яка он даль встає синіюча, густа!
Як світяться поля! Як білим вишням тихо!
В усьому доброта, в усьому чистота.
І тільки рід людський печаллю й гнівом диха.

І тільки рід людський, мов п'яниця в гульні,
Хитається й кричить, і корчиться, і стогне.
І вже сивіє даль в тривожній тишині,
І чорно сніг мете, і цвіт вишневий сохне.

Та я Людина есмь. Я лину до мети.
Я прагну оновить цей світ прекрасно-грішний.
Тому і хочу я в усьому чистоти –
У помислах, в ділах, у душах і в усмішках.

(«Прагнення»)

Ліричний герой цієї поезії, як і всієї збірки, прагне «вирватися» (це слово не раз подибуємо у віршах) із тенет зла в численних його проявах – у простір етики-й-естетики, у вимір доброти, краси, радості й гармонії, що у своїй процесуальності традиційно художньо моделюється через поняття катарсису. На початку книги письменник тлумачить цей давньогрецький термін – за Платоном, як визволення душі від тілесності; за Аристотелем, як очищення людських помислів засобом мистецького впливу; наводить близькі йому роздуми автори-